

отвергающему философских теорий, основанных на нетрадиционных для европейской философии принципах. Философия XXI века вместе со всей духовной культурой мира стремится помочь человеку в его исканиях истины, в обретении настоящего, а не ложного смысла жизни, в поиске и реализации своего творческого потенциала.

Современная философия представляет собой единое, но разнородное целое. Недостаточно знать только одно философское направление, так как в этом случае теряется достоинство других воззрений. Поэтому одни философы удачнее реализуют научную, а другие эстетическую или морально-практическую сторону философии. Все это и представляет разнородное поле философии.

Философия в своем развитии прошла долгий и трудный путь. На всех этапах этого пути ее развитие было тесным образом связано с развитием всей духовной культуры человечества и коренных проблем бытия Природы, Космоса, Человечества и Человека.

Сандюк Л. О. – доцент кафедри філософії, історії та політології Одеського національного економічного університету.

Сулим О. В. – доцент кафедри філософії, історії та політології Одеського національного економічного університету.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

З кінця XX століття відбуваються грандіозні інформаційно-комунікативні зміни в суспільному житті, що співпадають з глобалізаційними трансформаціями, виступаючи їх найважливішим чинником. Констатація переходу людства до нового етапу свого розвитку – інформаційного суспільства - вже стала звичною. Інформаційно-комунікативні інновації істотним чином трансформують усі сфери соціальних відносин, створюючи новий контекст розвитку людини та культури.

У цьому зв'язку величезного значення набуває наукова рефлексія щодо гуманітарних реалій інформаційного суспільства - „людської складової” світу масових комунікацій, щодо його впливу на процес соціалізації особистості.

Звичайно, слід відзначити позитивні наслідки інформаційно-комунікативної революції, що створює небачені можливості у різних сферах діяльності: у спілкуванні, творчій самореалізації, науковій діяльності, в галузі освіти, соціально-політичних процесах - наприклад, у вигляді «електронного голосування», на основі чого навіть виникли такі метафори як «глобальне село», «електронна агора» [1, С. 97-112].

Однак, занепокоєння викликають численні гуманітарні ризики та особистісно-екзистенційні втрати, що породжуються зазначеними вище змінами. Перш за все, дослідники відзначають загрози для свободи особистості внаслідок розширення можливостей тотального контролю, маніпулювання суспільною свідомістю, що, безумовно, збільшує потенціал масової культури у її негативному впливі на особистість.

Особливу тривогу викликає негативний вплив комп'ютерних технологій на процес соціалізації особистості. Можливість анонімності веде до деіндивідуалізації, деперсоналізації поведінки людини, переходу від персонального рівня ідентифікації до соціального, вона починає більше орієнтуватися на групові норми, зростає її агресивність, що характерно для поведінки в юрбі. Свідомість особистості починає деформуватися, зокрема, проявляється диктат інформаційної складової у сприйнятті світу та комунікації, гіперболізація раціонального, «калькулятивного» мислення. Стандартизація і спрощення мови в процесі Інтернет-комунікації, формування специфічного комп'ютерного жаргону збіднює спілкування, наближаючи його до простого обміну даними, веде до серйозних деформацій мислення. Функціонуючі в інформаційних системах чіткі правила призводять до втрати здатності до живого емпатійного спілкування з іншими особистостями, яке стає усе більше поверховим.

У результаті спотворення процесів формування особистості виникає серйозна проблема „екології свідомості”. Ще у 60-і роки минулого століття С.Лем застерігав, що в майбутній інформаційній епосі основними будуть не технічні питання, а психологічна профілактика можливого

аксіологічного колапсу, потенційного руйнування мотиваційних основ людської поведінки, зникнення моральних імперативів. На небезпеки, що чатують на людину в інформаційному суспільстві, перетворюючи її на об'єкт маніпулювання, звернули увагу також представники постмодернізму, котрі осмислили феномен „віртуальної реальності”, що симулює дійсність. Так, Ж. Бодрийяр відзначав втрату зв'язку сучасної людини з реальністю, відчуження від неї і занурення у світ симулякрів [2].

Слід зазначити, що в культурі завжди створювались штучні реальності - літературна, живописна, театральна, кінематографічна тощо. "Человек нуждается в фиктивном удвоении мира... Потребность в иллюзорной жизни, ... есть антропологическое свойство" [3, с. 204]. Але основну роль при цьому відігравала все ж таки „справжня” реальність, в той час як останнім часом починає формуватися тип особистості, для якого віртуальна компонента, так званий «кіберпростір» стає більш значимою, ніж реальна.

У плані впливу віртуального простору на буття людини в сучасній науковій літературі виділяють декілька культурно-психологічних типів особистості, що характеризуються різними модусами буття. Серед них, зокрема, активно-творчий тип, що сприймає інформаційне поле як смисловий простір, котрий розширяє можливості його професійної діяльності, творчості, самореалізації. Для пасивного типу характерна культурна замкненість, недовіра до усякого виду інформації, що йде з віддалених джерел. Найбільш же поширеним в сучасному інформаційному суспільстві є тип споживчо-розважальний, з тягою до безсистемного і невпинного „поглинання” інформації, котра перестає бути засобом орієнтування у світі, а стає самоціллю, самодостатньою [4]. Саме представники такого культурно-психологічного типу стають „мешканцями Інтернету”. Людина здатна задовольняти в Інтернеті три основні види духовних потреб: комунікативну, пізнавальну, ігрову; і саме тут ці потреби задовольняються якнайкраще. Але при цьому в жертву приноситься реальне життя і спілкування. У цьому відношенні якнайкраще підходить така метафора для характеристики Інтернету як «глобальне павутиння». „Відхід” людей у віртуальний комп'ютерний світ можна розглядати як новий різновид ескапізму. І чим більше людей буде віддавати перевагу комп'ютерному простору з метою ілюзорної комунікації та самореалізації, тим більшою ставатиме загроза антропологічної катастрофи, причому не абстрактної, а цілком реальної.

Щоб від сучасної інформаційно-комунікативної техніки отримати те культурне багатство, яке вона нам може надати, необхідні величезні духовні зусилля, розвиток духовної культури, піднесення особистості. Сама по собі техніка, що опосередковує життя людини - нейтральна, вона не є ні добром, ні злом: вона лише відкриває певний простір можливостей. Але спосіб їх використання залежить від самої людини, рівня її культурності. У свій час К.Маркс відзначав: «Для того, чтобы пользоваться множеством вещей, человек должен быть способен к пользованию ими, т.е. он должен быть в высокой степени культурным человеком» [5, с.386].

Отже, однією з найважливіших проблем і практичних завдань інформаційно-комунікативної революції стає «екологія свідомості» - захист людської свідомості, духовності від проникаючої дії на неї потужних інформаційних технологій, які у подальшому будуть, безумовно, стрімко вдосконалюватися, а процеси «затягування» людини у «віртуальне буття» на протигагу реальному - відповідно посилюватися. Тут ми маємо справу з дійсно глобальним і фундаментальним викликом. Адекватна відповідь на нього, на наш погляд, знаходиться суто в антропологічній сфері, в подоланні гедоністичної споживацької орієнтації людини. Слід створювати умови для формування всебічно розвиненої особистості, закладати мотиваційну сферу її активної участі в реальному житті суспільства, її ціннісні орієнтації, перш за все - відповідальність творчі здібності. Це завдання системи освіти і виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войскунский А. Е. Метафоры Интернета / А. Е. Войскунский // Вопросы философии. – 2001. – №11. – С. 97-112
2. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция. Пер. с франц. В. Ховхун Київ: Видавництво Соломії Павличко "ОСНОВИ", 2004. - 230 с.
3. Микешина Л. А. Новые образы познания и реальности / Л. А. Микешина, М. Ю. Опенков. – М., 1997. – 238 с.
4. Князева М.Л. Человек в информационном пространстве: культурный модус личности // Материалы Международной научно-практической конференции «Анализ систем на пороге XXI века: теория и практика» в 4-х томах. Том 2. / Сост. Т.Е. Сафонова — М.: «ИНТЕЛЛЕКТ» — 1996. – 240 с.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 46. ч.1.

Семитоцкая В. П. – аспирантка кафедры философии и социологии Государственного учреждения «Южно-украинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского».

ОСНОВНЫЕ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К КОНЦЕПТУ ВРЕМЕНИ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ФИЛОСОФИИ

На протяжении всей истории развития и смены цивилизаций, время в жизнедеятельности человека играло огромную роль. Время ставит рамки и упорядочивает жизнь, имеет свои ритмы, протяженность, структурные характеристики. И все же, что такое время? Можно ли дать однозначное ему определение? Августин Блаженный, родоначальник христианской философии так отвечал на вопрос о том, что такое время: «Что такое время? Если никто меня об этом не спрашивает, я знаю, что такое время. Если бы я захотел объяснить спрашивающему – нет, не знаю».

В истории философии не сложилось целостного взгляда в отношении проблемы времени и это, прежде всего, объясняется спецификой философского знания. Проблема времени в философии, длительно рассматривалась в тесной ее связи с пространством, и трактовалась в основном с точки зрения физического аспекта, т.е. философский подход был сопряжен с естественнонаучным. Время, рассматриваемое, в частных науках определяется в соответствии с предметной областью науки. Так выделяют биологическое, физическое, астрономическое, психологическое, историческое, социальное и художественное время. Попытку установить основания полимодальной трактовки времени, как специфического философского подхода, предпринял Каган М.С. в работе «Время как философская проблема». В его понимании именно эта полимодальность является отличительной чертой философского понимания времени от «одноплановых» истолкований времени частными науками. Каган М.С. говорит о необходимости определения основных форм проявления времени, которые можно считать необходимыми и достаточными, для получения о нем полного представления - такие формы до этого выделялись достаточно произвольно. М. С. Каган выделяет две формы времени: время, как форма движения материи, природной и социальной, характеристика реального бытия, независимая от его отражения в человеческом сознании, от его познания, осмысления, переживания; и время как самостоятельный параметр духовной жизни общества и личности. Другими словами выделяется две «формы» времени – объективное и субъективное. Объективное (физическое) время может быть только предметом научного познания, субъективное (социальное, экзистенциальное у М. С. Кагана) – как познания, так и ценностного осмысления. Выделяется также два аспекта трактовки времени – познавательный и ценностно-мировоззренческий. Понимание и объяснение времени с учетом его модальностей, форм и аспектов, определяет философский подход к проблеме времени.

Многоуровневый характер и необходимость создания «комплексного образа времени», рассматривается в работах Ярской В.Н. Актуализируя проблему отсутствия универсальности в трактовке времени, она, как и Каган М.С. подчеркивает узкое понимание частных наук, которые могут дать описание лишь «отдельных срезов» в объяснении проблемы времени. В работе «Развитие понятия времени» Ярская В.Н. обращает внимание на возрастание роли субъективного времени в развитии познания, рассматривает понятие инверсии гносеологического времени, тем самым опровергает сциентистский подход к пониманию времени, как единственный и правомерный. Инверсия времени познания предполагает обратимость мышления во времени, разрушая модель от прошлого, через настоящее к будущему. Эти же идеи находят свое отражение в философских работах Трубникова Н.Н., критикующего сциентистский подход и физическое решение философской проблемы Г. Рейнхенбаха в его работе «Направление времени».

Таким образом, в отечественной философии XX-XXI вв. произошел переход от сциентистского подхода в трактовке времени к антисциентистскому и комплексному подходу на уровне метафилософии, дополненному феноменологическими, экзистенциальными и аксиологическими концепциями. Концепт времени представлен как объективная форма существования и движения материи, отражающая субъективные ценностные, смысложизненные и мировоззренческие аспекты человеческой жизни, которые являются актуальными для философской рефлексии.